

Початок — то мить, коли варто якнайкраще подбати про істинну рівновагу речей. Кожна сестра Бене Гессерит¹ знає про це. Тож, приступаючи до вивчення життя Муад'Діба, зважте спершу на те, у які часи він з'явився, бо ж народився владар у рік п'ятдесят сьомий правління Падишаха-Імператора Шаддама IV. Й особливо уважно придивіться, де саме він з'явився: на планеті Арракіс. Хай не вводить вас в оману той факт, що народився він і прожив перші п'ятнадцять років свого життя на Каладані. Арракіс, планета також знана як Дюна, — ось місце його навіки-віків.

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

За тиждень до переїзду на Арракіс², коли метушня останніх приготувань от-от мала обернутися на нестерпне божевілля, якась старезна баба навідалася до матері хлопчика — Пола.

Замок Каладан³ огорнула тепла ніч; прадавнє кам'яне громаддя, що слугувало домівкою двадцяти шести поколінням роду Атрідів, укрилося холодною рососою, як завжди на зміну погоди.

Стару пустили через бокові двері та повели склепінчастим проходом повз кімнату Пола. Скориставшись нагодою, вона зазирнула всередину — поглянути, як той лежить на ліжку.

У тьмяному світлі напівзгаслої, завмерлої над самою підлогою лампи-підвіски, хлопчик, який уже не спав, бачив у проїмі дверей громіздкі обриси жіночої фігури, що стояла на крок попереду від його матері. Стара скидалася на відьму: волосся, схоже на спілутану павутину, наче каптур ховало в тіні риси обличчя, а очі виблискували, мов коштовності.

¹ Найімовірніше, термін має латинське походження: «bene» — добре, а «gesserit» — гего, герере — «керувати» або «нести».

² Імовірно, походить від арабського кореня «ракс» — «танцювати».

³ За однією з версій, Герберт запозичив назву «Каладан» від острова Каледан із казки братів Грімм «Принц Омар і принцеса Шахерезада». Браян Герберт у книзі «Мрійник Дюни» пише таке: «Планету Каладан названо на честь Калідона, давньогрецького міста, де вполювали Калідонського ведра».

— А він не замалий як на свій вік, Джессіко? — запитала стара. Голос повнився хрипким свистом і бряжчав, як розладнаний балісет.

Мати Пола відповіла м'яким контральто:

— Усі знають, що Атріди дорослішають пізніше, Ваша Превелебносте.

— Чувала я про це, чувала, — прохрипіла стара. — Але ж йому вже п'ятнадцять.

— Так, Ваша Превелебносте.

— Він прокинувся і підслуховує. Хитрий малий шельма, — тихо загіготіла прибула. — Проте підступність необхідна правителю. А якщо він і справді Квізац Хадерах...¹ що ж...

Причаївшись у мороці ліжка, Пол дивився навсібіч крізь тонкі шпаринки ледь розплющених очей. Два блискучих овали — очі старої — розширилися і спалахнули, коли зустрілися з його поглядом.

— Добре виспись, хитрий малий шельмо, — кинула стара. — Завтра тобі знадобляться всі твої вміння, аби зустрітися з моїм гом джаббаром².

І вона вийшла, виштовхнувши його матір у коридор, та з гучним гуркотом зачинила двері.

Пол лежав, замислившись: «Що таке "гом джаббар"?»

Багато прикрощів довелося йому зазнати в ці часи змін, та з'ява старої була дивнішою за все.

Ваша Превелебносте.

А ще те, як вона зверталася до його матері Джессіки, наче та була звичайнісінькою служницею, а не леді Бене Гессерит, наложницею³ Герцога та матір'ю Герцогського спадкоємця.

«Гом джаббар — це щось із Арракіса, про що я маю знати, перш ніж ми опинимося там?» — подумав Пол.

Він прошепотів ті дивні слова: *Гом джаббар... Квізац Хадерах.*

Ще стільки всього треба вивчити. Арракіс настільки відрізнявся від Каладана, що свідомість Пола лихоманило від нових знань. *Арракіс — Дюна — Пустельна Планета.*

¹ Френк Герберт тлумачив цей вислів як «той, хто скорочує шлях».

² «Джаббар» може бути варіацією слова, що арабською означає «могутній», «наділений владою».

³ Ідеться не про мусульманську наложницю, тобто рабину в гаремі, а про конкубіну, жінку, яка живе з чоловіком у відкритому, неприхованому та зазвичай тривалому сексуальному зв'язку.

Зуфір¹ Хават, майстер-асасин його батька, пояснював: їхні смертельні вороги Харконнени вісімдесят років панували на Арракісі. Вони утримували планету як свій квазіфеод, відповідно до контракту з ДАПТ на видобуток геріатричних прянощів — меланжу. Тепер Харконнени забиралися геть, а планета ставала повним феодом Дому Атрідів — очевидна перемога Герцога Лето. Хоча, як сказав Хават, у цій очевидності чаїлася смертельна небезпека, адже Герцог Лето був дуже популярним серед Великих Домів Ландсрааду².

— А популярність викликає заздрощі світодержців, — додав Хават.

Арракіс — Дюна — Пустельна Планета.

Пол спав. Він бачив якусь печеру в околицях Арракіна; навколо нього в тьмяному світлі завмерлих у повітрі ламп рухалися мовчазні люди. Усе там виповнене величчю, як у соборі, і він учував єдиний тоненький звук: крап-крап-крап. Ще вві сні Пол знав, що все запам'ятає. Він завжди пам'ятав пророчі сни.

Сон розтанув.

Пол прокинувся в теплі свого ліжка; він усе думав і думав. Світ замку Каладан, де не було жодних ігор і не траплялося однолітків, можливо, не вартував смутку під час прощання. Лікар Юе, вчитель Пола, вказував на те, що класової системи фафрилах на Арракісі дотримувалися не надто ревно. Планета повнилася людьми, що жили в пустельних краях без каїдів та башарів, які б керували ними: людей барханів, що зуть себе фрименами, не внесено в жодні переписи Імперської Палати.

Арракіс — Дюна — Пустельна планета.

Відчувши напругу в усьому тілі, Пол вирішив удатися до однієї з практик з угамування плоти та розуму, яких його навчила мати. Три коротких вдихи викликали звичну реакцію: його несуть хвилі самосвідомості... свідомість фокусується... аорта розширюється... розум виганяє всю непевність пізнання... свідомість під контролем... кров збагачується киснем і розтікається по обважнілих кінцівках... ніхто не здобуває їжу, безпеку та свободу лише завдяки інстинкту... тваринна свідомість

¹ Місцевість у Ємені.

² Сам Френк Герберт стверджував, що слово «Ландсраад» — давньоскандинавське, означає «збори землевласників», тобто історично перше засідання законодавчого органу. Ландсраад — це помісне дворянство.

не простягається за межі буття моменту цього, не здатна досягнути, що її жертви зникають навіки... тварина руйнує старе й не може створити нове... тваринна жага лишень наближається до чуттєвого рівня, але ніколи не сягне рівня сприйняття... людині ж необхідна система координат, через яку вона бачитиме світ... Свідомість за вибором устанавлює свої координати... тілесна цілісність упорядковує потік нервів і крові відповідно до найглибших потреб клітинного буття... всі речі/клітини/істоти є плинними... все прагне до цієї незмінної минушності...

Знову й знову в мінливій свідомості Пола прокручувався завчений урок.

Крізь примружені повіки Пол відчув, як жовте сяйво світанку торкнулося його підвіконня. Він розплющив очі. Прислухаючись до метушні й поспіху, що поновилися в замку, юнак розглядав помережені знайомим візерунком балки під стелею спальні.

Двері прочинилися, і в кімнату зазирнула мати: волосся на маківці підтримувала чорна стрічка, з овального обличчя, позбавленого емоцій, дивилися сповнені врочистості зелені очі.

— Уже прокинувся, — промовила вона. — Ти добре спав?

— Так.

Пол уважно роздивлявся високу фігуру матері та помітив, як напружилися її плечі, коли вона вибирала для нього одяг із полиць шафи. Інший міг би не помітити нічого, але вона сама вчила його науки Бене Гессерит — звертати увагу на дрібні деталі. Вона озирнулася, тримаючи в руках напівофіційний піджак, на нагрудній кишені якого було вишито фамільний герб дому Атрідів — червоного яструба.

— Мерщій одягайся. Превелебна Мати чекає на тебе.

— Яюсь вона мені снилася, — сказав Пол. — Хто вона?

— Вона була моєю наставницею в школі Бене Гессерит. Тепер вона Правдомовиця Імператора. А ще, Поле... — Джессіка завагалася. — Ти повинен розповісти їй про свої сни.

— Розповім. Ми завдяки їй отримали Арракіс?

— Ми не отримали Арракіс, — вона змахнула пил зі штанів і повісила їх разом із піджаком на стійку біля ліжка. — Не змушуй Превелебну Матір чекати.

Пол сів, міцно обхопивши коліна.

— Що таке гом джаббар?

І знову материнська наука дала йому змогу відчувати ледь помітну напругу — знервованість, яку він інтерпретував як страх.

Джессіка підійшла до вікна, широко розсунула штори та поглянула крізь річкові сади на гору Саюбі.

— Ти дізнаєшся про гом джаббар... зовсім скоро, — промовила вона.

Пол почув переляк у її голосі та дуже здивувався.

Джессіка вела далі, не озираючись:

— Превелебна Мати чекає в ранкових покоях. Прошу тебе, не барися.

Превелебна Мати Гай Єлена Могіям¹ сиділа в обшитому гобеленами кріслі та спостерігала, як до неї наближалися матір і син. З вікон по обидва боки від неї відкривався краєвид на східну луковину річки та зелені угіддя Атрідів, але Превелебна Мати не звертала на нього уваги. Цього ранку вона особливо гостро відчувала свій вік, і це їй дуже сильно дошкуляло. Вона проклинала космічні перельоти, спілкування з Гільдією Лоцманів та їхні таємничі плани. Але на цій планеті була справа, яка вимагала особистої присутності наділеної Зором сестри Бене Гессерит. Навіть Правдомовиця Падишаха-Імператора не могла ухилитися від виконання свого обов'язку.

«Клята Джессіка! — подумала Превелебна Мати. — Якби вона тільки народила нам дівчинку, як їй і наказували».

Джессіка спинилася за три кроки від крісла й присіла в маленькому реверансі, лівою рукою злегка провела вздовж спідниці. Пол стримано вклонився, як його вчив викладач танців — «коли сумніваєшся в статусі людини».

Превелебна Мати, звісно ж, відзначила це.

— А він обережний, Джессіко.

Рука Джессіки ковзнула по плечу Пола, стиснула його. Либонь один удар серця її долоня тремтіла від страху. Тоді вона знову опанувала себе.

— Так його вчили, Ваша Превелебносте.

«Чого вона боїться?» — замислився Пол.

¹ Імена Превелебних Матерів Бене Гессерит у перших книгах циклу «Дюна» Френк Герберт формував за таким зразком: латинське чоловіче ім'я + жіноче ім'я + екзотичне ім'я.

Стара якусь мить вивчала хлопця: овальне, як у Джессіки, обличчя, але кістка в нього ширша... волосся — чорне-чорне, як у Герцога, однак брови нагадували про дідуса по матері, ім'я якого не можна називати, і ще цей тонкий гордовитий ніс; розріз пильних зелених очей, таких, як і в старого Герцога: дідуса по батькові, який уже давно лежав у могилі.

«О, то була людина, що завжди цінувала браваду — навіть у смерті», — подумала Превелебна Мати.

— Учити щось — це одне, — промовила вона, — а мати вроджені здібності — інше. Подивимося. — Стара суворо зиркнула на Джессіку. — Облиш нас. Наказую тобі зайнятися медитацією смирення.

Джессіка зняла руку з плеча Пола.

— Ваша Превелебносте, я...

— Джессіко, ти знаєш, що так має бути.

Пол збентежено глянув на матір.

Джессіка виструнчилася.

— Так... звісно.

Пол знову перевів погляд на Превелебну Матір. Гречність та очевидний трепет матері перед цією жінкою спонукали до пильності. Попри це, він відчував гнів і тривогу, які випромінювала мати.

— Поле, — Джессіка глибоко вдихнула, — випробування, яке тобі доведеться пройти... воно дуже важливе для мене.

— Випробування?

— Пам'ятай, що ти син Герцога, — промовила Джессіка. Крутнулася й вилетіла з кімнати, сухо зашурхотівши спідницею. Двері щільно зачинилися.

Пол опинився сам на сам зі старою, і щоки в нього спалахнули гнівом.

— Хіба можна випроваджувати леді Джессіку, наче просту служницю?

Тінь посмішки ледь торкнулася кутиків зморщеного рота.

— Хлопче, усі чотирнадцять років у школі леді Джессіка й була моєю служницею, — жінка кивнула. — До того ж непоганою. А тепер підійди до мене!

Наказ ударом батога лягнув по Полу, і він підкорився ще до того, як устиг подумати про це. «Вона використовує Голос», — подумав він і спинився за помахом старечої руки біля ніг Превелебної.

— Бачиш це? — спитала вона, дістаючи зі складок своєї мантиї зелений металевий куб із п'ятнадцятисантиметровою стороною. Вона повернула його до Пола, і хлопець побачив, що одна з граней відкрита, а всередині — чомусь лячний морок. Жодна крапля світла не проникала в цю пітьму.

— Поклади свою праву руку в скриньку, — сказала вона.

Страх прошив Пола наскрізь. Він відступив на крок, але стара промовила:

— Це так ти коришся своїй матері?

Він поглянув у блискучі пташині очі.

Повільно, під тиском чужого примусу, якому не мав змоги опиратися, Пол поклав руку в коробку. На мить, коли пітьма огорнула його долоню, він відчув холод, тоді — гладенький метал під пальцями та поколювання, наче в нього затерпла рука.

Хижий вираз з'явився на обличчі старої. Вона відвела свою праву руку від куба та приставила її до шиї Пола. Той помітив блиск металу й почав повертатися.

— Не рухайся, — просичала вона.

Знову використовує Голос! Пол перевів погляд на її обличчя.

— Я тримаю біля твоєї шиї гом джаббар, — промовила вона. — гом джаббар, ворог пиhi. Це голка з краплею отрути на кінчику. А! Не приймай руку, інакше відчуєш її на собі.

Пол спробував ковтнути пересохлим горлом. Він не міг відвести погляду від зморшкватого старого обличчя — блискучі очі, бліді ясна під срібними зубами, що поблискували, коли вона говорила.

— Син Герцога має розумітися на отрутах, — промовила стара. — Такі часи, еге ж? Мускі в напоях. Аумас у стравах. Швидкі, повільні та ті, що між ними. Ось і дещо нове для тебе: гом джаббар. Він убиває лише тварин.

Гонор подолав страх.

— Ти смієш припускати, що син Герцога — тварина?

— Скажімо так, я припускаю, що ти можеш виявитися людиною, — промовила вона. Не руш. Застерігаю тебе: не намагайся відсахнутися. Я стара, але моя рука може ввігнати в твою шию голку, перш ніж ти встигнеш ухилитися.

— Хто ти? — прошепотів Пол. — Якими хитрощами ти змусила мою матір залишити мене наодинці з тобою? Ти служиши Харконненам?

— Харконнени? Ніколи в житті! А тепер мовчи.

Сухорлявий палець торкнувся до його шиї і він погамував у собі мимовільний порив відскочити.

— Добре, — промовила вона. — Ти пройшов перше випробування. Зараз буде продовження: якщо ти висмикнеш руку зі скриньки, то помреш. Це єдине правило. Триматимеш руку всередині — житимеш. Висмикнеш її — помреш.

Пол глибоко вдихнув, аби стишити тремтіння.

— Варто мені гукнути, як слуги вмить опиняться тут, і тоді ти помреш.

— Слуги не пройдуть повз твою матір, яка стоїть на чатах за дверима. Повір мені. Твоя матір пройшла випробування. Тепер твоя черга. Вважай це за честь. Нечасто ми дозволяємо хлопчикам проходити цей ритуал.

Цікавість знизила рівень страху до прийняттого рівня. У голосі старої вчувалася правда, а не заперечення її. Якщо мати справді стоїть на чатах..., якщо це справді випробування... Та чим би воно не було, Пол знав, що зараз він попався, загрозу становила рука біля шиї — гом джаббар. Він пригадав літанію проти страху з обряду Бене Гессерит, якої матір навчила його.

«Я не повинен боятися. Страх убиває розум. Страх — це маленька смерть, що веде до повного самозабуття. Я зазирну в очі своєму страхові. Я дозволю йому пройти повз мене та крізь мене. І коли він піде геть, то я обернуся до нього внутрішнім зором і простежу його шлях. Там, де страх пройде, нічого не зостанеться. Залишуся тільки я».

Пол відчув, як повернувся спокій, і промовив:

— Мерщій починай, стара.

— Стара! — різко сказала вона. — А ти сміливець, ніде правди діти. Ну що ж, подивимося, цуцику. — Вона близько нахилилася, стишуючи голос майже до шепоту. — Біль пронизуватиме твою руку в скриньці. Біль. Але! Висмикнеш її — і я торкну твою шию гом джаббаром; ця смерть швидка, ніби падіння сокири ката. Відсмикнеш руку — і гом джаббар забере тебе. Зрозумів?

— Що в тій скриньці?

— Біль.

Пол відчув, як у руці закололо сильніше, й міцно стиснув уста. *«І як же це може бути випробуванням?»* — подумав він. Поколювання перетворилося на свербіння.